

1989 – A REVOLUTION OR THE END OF A REVOLUTION?

The roots of the year 1989 date back at least to the year 1968, when the socialist revolution reached its tipping point. From then on, it trudged along, weakened by a withering ideology, and was finally dissolved in the turmoil of 1989.

Next year will mark 30 years since the fall of socialism in Eastern Europe. Was the regime change a revolution, a ‘refolution’, a combination of reform and revolution (as proposed by British historian **Timothy Garton Ash**), or a failed revolution? Arguments can be made for and against. In my opinion, it was in almost all cases a matter of a negotiated systemic change and a mostly peaceful shift of power – but also the end of the socialist revolution.

In Marxist-Leninist ideas, as well as Stalinist ones, rather than perceiving the socialist revolution as an event, it is understood as a long process leading to communism. From this perspective, one can argue that Eastern Europe marked the failure of the socialist revolution, which led to the communists willingly giving up power even though they still would have had all the means to stop the movement.

In 1989, the media broadcasted images of crowds demanding democracy in Prague, **Ceaușescu’s** bewildered public appearance and people climbing over the wall in Berlin. This contributed to an image of the dramatic downfall of socialism, even though the events were preceded by a long crisis that now had reached its end point.

Almost all of the socialist countries in Eastern Europe had experienced shorter crises in connection with different reform aspirations. The comprehensive reform programme of the 1968 Prague Spring and the subsequent Soviet invasion in August of the same year demonstrated how it was not possible to change the system from above. As tanks rolled into Prague, a Czech bystander was correct in concluding: “This is the end of communism.”

Many lost their belief in the communist ideology; it was replaced by the cynical world of real socialism. The crumbling ideology, economic problems and finally **Gorbachev’s** *glasnost* and *perestroika* gnawed away at the legitimacy of the communist leaders’ power in Eastern Europe. The expanding ideological void was gradually filled with new ideas. Along with the 1975 Conference on Security and Co-operation in Europe, the voice of dissidents grew louder throughout the Soviet bloc. They demanded that their leaders abide by signed agreements, pushed civic and human rights into the limelight, encouraged people to ‘live

in truth’, as formulated by **Václav Havel**, and called for autonomy in civic society.

Another significant ideological stream was the ‘rediscovery’ of Central Europe and its cultural-historical identity. This discourse featured the voices of many eminent cultural influencers, such as **Czesław Miłosz**, **György Konrád**, **Jenő Szűcs** and **Milan Kundera**. Their texts recreated the narrative of Central European countries that had been ‘hijacked’ into Eastern Europe, but historically and culturally belonged to Western Europe. Debates bordering on chauvinism and even orientalism resonated with students and the intelligentsia, in particular. The ‘return to Europe’, loaded with identity political ideas, indeed became one of the most central slogans of 1989.

The roots of the year 1989 date back at least to the year 1968, when the socialist revolution reached its tipping point. From then on, it trudged along, weakened by a withering ideology, and was finally dissolved in the turmoil of 1989. Researchers were not able to predict the events of the Annus Mirabilis, nor did they suspect the surprising routes of the transition. As we observe the former socialist countries in Central Europe, it is apparent that something is changing – but what? Researchers are yet again facing important questions.

Jouni Järvinen, is a Director of Educational Programmes: East Central European, Balkan and Baltic Studies and Ukrainian Studies

1989 – VALLANKUMOUS VAI VALLANKUMOUKSEN LOPPU?

Vuoden 1989 juuret yltävät vähintäänkin viidenkymmenen vuoden taakse vuoteen 1968, jolloin sosialistisen vallankumouksen aalto saavutti murtumispisteensä, jatkoi heikentyneenä, ideologiansa loppuun kuluttaneena rantaa kohti, hajoten vuoden 1989 kuohuntaan.

Ensi vuonna tulee kuluneeksi 30 vuotta sosialismin romahtamisesta itäisessä Euroopassa. Oliko vuoden 1989 vallanvaihdoksessa kysymys vallankumouksesta, brittishistorioitsija **Timothy Garton Ashin** esittämästä reformin ja vallankumouksen yhdistävästä ”refoluutiosta” vai vallankumouksen epäonnistumisesta? Argumentteja voidaan esittää puolesta ja vastaan. Mielestäni kysymys oli lähes kaikissa tapauksista neuvotellusta järjestelmän muutoksesta ja pääosin rauhanomaisesta vallanvaihdosta – mutta myös sosialistisen vallankumouksen lopusta.

Marxilais-leniniläisessä, kuten staliniläisessäkin, ajattelussa sosialistinen vallankumous nähdään, ei tapahtumana, vaan pitkänä kommunismin johtavana prosessina. Tästä näkökulmasta voidaan esittää, että itäisessä Euroopassa todistettiin sosialistisen vallankumouksen epäonnistumista, jonka seurauksena kommunistit luopuivat vallasta vapaaehtoisesti, vaikka heillä olisikin yhä ollut kaikki keinot liikehdinnän pysäyttämiseksi.

1989 tiedotusvälineet välittivät kuvia demokratiaa vaativista ihmisjoukoista Prahassa, **Ceaușescun** hämmentyneestä esiintymisestä väkijoukon edessä ja murin yli kiipeävistä ihmisistä Berliinissä. Tämä oli omiaan luomaan kuvaa sosialismin dramaattisesta romahtamisesta, vaikka tapahtumien taustalla oli tuolloin päätepisteensä saavuttanut järjestelmän pitkäaikainen kriisi.

Lähes kaikissa Itä-Euroopan sosialistimaissa oli koettu lyhytaikaisia kriisejä erilaisten uudistuspyrkimysten yhteydessä. Prahan kevään 1968 mittava uudistusohjelma ja sitä seurannut Neuvostojoukkojen johtama miehitys saman vuoden elokuussa osoittivat, ettei järjestelmän muuttaminen ylhäältä käsin ollut mahdollista. Tankkien vyörymistä Prahaan sivusta seurannut tšekki oli tuolloin oikeassa todetessaan, ”tämä on kommunismin loppu”.

Monien usko kommunistiseen ideologiaan katosi ja sen korvasi reaaliosialismin kyyminen maailma. Ideologian rapautuminen, talouden ongelmat ja lopulta **Gorbachevin glasnost** ja *perestroika* kalvoivat Itä-Euroopan kommunistijohtajien vallan legitimitettiin. Laajenevan ideologisen tyhjiön tilalle alkoi virrata uusia ajatuksia. Vuoden 1975 Etykin myötä toisinajattelijoiden ääni vahvistui ympäri neuvostoblokkia. He vaativat johtajiaan noudat-

tamaan allekirjoittamia sopimuksia, toivat kansalais- ja ihmisoikeudet politiikan polttopisteeseen, kehottivat ihmisiä **Václav Havelin** sanoin ”elämään totuudessa” ja peräänkuuluttivat kansalaisyhteiskunnan autonomiaa.

Toinen merkittävä ideologinen virtaus oli Keski-Euroopan ja sen kulttuuris-historiallisen identiteetin ”uusi” löytäminen. Keskusteluun osallistui useita merkittäviä kulttuurivaikuttajia kuten **Czesław Miłosz**, **György Konrád**, **Jenő Szűcs** ja **Milan Kundera**. Heidän teksteissään uudelleenluotiin narratiivia Itä-Eurooppaan ”kaappattujen” keskieurooppalaisten maiden historiallisesta ja kulttuurisesta kuulumisesta läntiseen Eurooppaan. Usein osin sovinistissävytteiset ja orientalmiinkin taipuvaivat debatit resonoivat erityisesti opiskelijoiden ja älymystön keskuudessa. Identiteettipoliittisesti latautuneesta ”paluusta Eurooppaan” tulikin vuoden 1989 yksi keskeisimmistä sloganeista.

Vuoden 1989 juuret yltävät vähintäänkin viidenkymmenen vuoden taakse vuoteen 1968, jolloin sosialistisen vallankumouksen aalto saavutti murtumispisteensä, jatkoi heikentyneenä, ideologiansa loppuun kuluttaneena rantaa kohti, hajoten vuoden 1989 kuohuntaan. Tutkijat eivät osanneet ennustaa Annus Mirabiliksen tapahtumia, eivätkä aavistaa transition yllätyksellisiä reittejä. Kun katsomme itäisen Keski-Euroopan entisiä sosialistimaita tänään, on selvää, että jotakin on muuttumassa, mutta mitä? Tutkijoilla on jälleen merkittäviä kysymyksiä edessään.

Jouni Järvinen toimii Itäisen Keski-Euroopan, Balkanin ja Baltian tutkimuksen ja Ukraina-opintokokouksen koulutusohjelmajohtajana.